

незабутнім попередникам, які його видавали та публікувались на його сторінках. Він потрібен медичній громаді як керівництво до дії у професійній і громадській діяльності. Його мета – не лише об'єднувати українських лікарів, але й підвищувати соціалізацію кожного з них, допомогти усвідомити потребу внеску кожної особистості – чи то у великому місті, чи у віддаленому селі – у розвиток та підвищення якості національної медицини, забезпечення здоров'я народу, у розбудову України. Тож залишаймо свій добрий слід в історії, кажімо своє вагоме слово, колеги, на сторінках нашого з вами часопису!

АРСЕН РІЧИНСЬКИЙ – ЖИТТЯ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ТА УКРАЇНИ (до 130-річчя з дня народження)

Мазур П., Мазур Л.

м. Кременець, Кременецький медичний фаховий коледж імені Арсена Річинського

м. Тернопіль, Тернопільський національний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського

В червні минуло 130 років з дня народження Арсена Річинського – лікаря, члена Українського лікарського товариства, громадського і політичного діяча, етнолога релігії, композитора, краєзнавця, педагога, фотографа. 17 грудня 2021 року Верховна Рада України прийняла Постанову за №1982-IX «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022-2023 роках», якою передбачено урочисте відзначення цього ювілею на всеукраїнському рівні.

Річинський Арсен Васильович народився 12 червня 1892 року в с. Тетильківці, Кременецького району в сім'ї священнослужителя. Навчався в сільській церковнопарафіяльній школі, Кременецькій гімназії, Клеванському та Кременецькому духовних училищах. Згодом вступив до Волинської духовної семінарії в Житомирі. У 1911 року вступив на медичний факультет Варшавського університету, а з початком Першої світової війни у 1914 році перевівся до Імператорського університету Святого Володимира у Києві, де водночас працював викладачем у фельдшерській школі. З 1915 року працював дільничним лікарем в с. Хролин на Хмельниччині, а після виїзду в евакуацію – в селах Саратовської, Курської, Полтавської губерній. У 1917 році повернувся до університету, де 20 вересня 1918 року отримав диплом лікаря. Працював лікарем Ізяславської повітової лікарні з 31 травня 1917 по 9 квітня 1920 року в Ізяславі був обраний головою повітового земства. У 1918 році став редактором часопису «Нова дорога». Активний діяч повітової «Просвіти». Організував вчительський хор. На базі Острозької жіночої гімназії проводив курси «українізації».

А. Річинський викладав гігієну в Ізяславській вищій початковій школі. Тут він зіткнувся з проблемою відсутності підручників українською мовою. «...Тепер, пориваючи зі спадщиною дореволюційних часів, пора припинити старе обмосковлення наших дітей, що призводило їх тільки до жорстокого рецидиву безграмотності і занепаду нашої національної культури», – писала з цього приводу газета «Нова дорога» [3, с. 3].

Враховуючи ці обставини, А. Річинський видав підручник «Матерьяли до навчання гігієни (науки про здоровля)», як додаток до Вісника Ізяславської Повітової Народної Ради «Нова дорога». Книга мала дві частини. В 1919 році автор об'єднав обидві частини книги в одну і назвав «Курс гігієни» (науки про здоровля). Підручник пристосовано до програми VII–VIII класів гімназій та ухвалено Міністерством Народної Освіти [5].

У 1920 році, рятуючись від більшовиків, виїхав в с. Тростянець Ківерцівського району Волинської області, де 11 липня 1921 року обвінчався з вчителькою Ніною Павлівною Прокопович, з якою познайомився в Ізяславі. З квітня 1922 року працював головним лікарем Володимирської лікарні.

У Володимирі 1924 року Арсен Річинський власним коштом почав видавати «Незалежний орган українського культурного і церковного відродження» під назвою «На Варті». Відома й популярна тоді львівська газета «Діло» писала, що «двотижневик «На Варті» є першим на українських землях в межах Польщі часописом, який поклав собі за завдання систематичну боротьбу за розмосковлення Православної церкви на українських етнографічних землях проти Московської церковної православної ієрархії в Польщі та проти політики департаменту віросповідань у Варшаві. «На Варті» бореться за принципи, поставлені в основу Української Православної Автокефальної Церкви на Наддніпрянській Україні» [1, с. 14].

В 1926 році Арсен Річинський опублікував в журналі «На Варті» статтю «Походження єпископату в зв'язку з питанням про благодатність ієрархії Української Автокефальної

Православної Церкви». Слід зазначити, що в другій половині 20-х на початку 30-х років Арсен Річинський публікує в українській пресі чимало статей та випускає ряд брошур, присвячених церковним питанням: «Критичний розгляд постанови Св. Синоду про заборону українського церковного з'їзду», «Сучасний стан церковно-релігійного життя української людності в Польщі», «Два плебісцити на Волині в справі богослужбової мови», «Моя сповідь Св. Синодові Православної Церкви в Польщі», «На манівцях». Арсен Річинський автор і упорядник ряду музичних творів на релігійну тематику, виданих у Володимирі-Волинському: «Всенародні співи в Українській Церкві», «Українські колядки на мішаний хор», «Скорбна мати, збірник українських церковно-народних пісень», «Українська відправа вечірня і рання на мішаний хор».

Арсен Річинський зі своїми однодумцями і в наступні роки продовжували боротьбу за українізацію православ'я на Волині. 26 вересня 1926 року у Рівному відбувся з'їзд українських культурно-освітніх організацій. У роботі з'їзду брав участь А. Річинський [1, с. 5]. Саме він добився включення до порядку денного питання про церковні справи. 5–6 червня 1927 року у Луцьку відбувся церковний з'їзд, який став кульмінаційним моментом подальшої практичної реалізації ідеї українізації церкви.

Ключові, найважливіші доповіді на з'їзді зробив А. Річинський, а саме: «Сучасний стан церковно-релігійного життя українського православного населення Польщі», «Задоволення релігійних потреб українського православного населення в справах: «служби Божої» та «Справа канонічного устрою Православної Церкви в Польщі» [2, с.47].

Святий Синод Православної церкви у Польщі постановою № 14 від 15 квітня 1929 року прийняв рішення «Об отлучении от церкви и анафематствовании проживающего в гор. Владимире лекаря Арсения Речинского за его враждебную и вредную для Православной Церкви в Польше деятельность», про що було оголошено у пресі та церковних парафіях. Дізнавшись про це, Річинський звернувся до слідчих та суду з питанням перевірити відомості про порушення ним церковних канонів. Призначена для розслідування комісія повністю виправдала Арсена Річинського.

В 1930 році А. Річинський написав і видав у Львові брошуру «До щастя, слави і свободи!» (про пластове виховання) [7]. На сторінках брошури автор розмірковує про значення пластових організацій у вихованні української молоді, ділиться досвідом відвідин таборів Пласту в Галичині, історію пластового руху в Україні, зосереджує увагу на міжнародному значенні пластового руху як трибуни, з якої можна пропагувати у світі ймення українство і Україна, наводить багато схем з орієнтування на місцевості і світлин з життя пластунів.

В 1931 році Арсен Річинський став членом Українського лікарського товариства у Львові, оскільки на Волині працювала мізерна кількість лікарів українців [4, с. 292–293].

У цей же час він починає писати працю «Проблеми української релігійної свідомості», роботу над якою розпочав у 1929, а закінчив у 1933 році, в якій завдяки історико-аналітичного методу осмислення етнорелігійної свідомості українства підняв життєдайні проблеми соціального буття у світі взаємовідносин між народом і Богом, «очищене», від «царславної ересі», привнесеної московським обрядодійством. А. Річинський пише: «...рабське перейняття чужих ідей і чужих поглядів підриває духовні сили і відпорність народу, зтягує його на службу чужим божкам: тоді надходить смерть нації». В своїй книзі, виданій у 1933 році в Тернополі, він помістив світлини Єпископату Української Автокефальної Православної Церкви та Єпископату Української Греко-Католицької Церкви. Саме ці дві Церкви він вважав українськими [6].

За діяльністю Арсена Річинського пильно стежила польська поліція. Всі його дії та контакти фіксувалися. З 12.05.1935 по 25.07.1935 року А. Річинський був ув'язнений у сумнозвісний концтабір Береза-Картузька. Другий раз у Береза-Картузькій А. Річинський опинився на початку вересня 1939 року і пробув там до 18 вересня. Проте на волі він був недовго. 20 жовтня 1939 року його заарештували енкаведисти і ув'язнили у Володимирській тюрмі.

Оскільки Арсен Річинський не належав до жодної політичної партії, слідство зтяглося. Лікаря вивезли разом з іншими політичними в'язнями у тюрму селища Сухобезводне Горьковської області, де кілька років тримали без суду. Лише 5 травня 1942 року так званий «особий совет» при НКВС СРСР виніс вирок, засудивши А. Річинського на 10 років позбавлення волі. Також репресована була сім'я А. Річинського – його дружина та дві дочки. Старший Мирославі тоді було 15 років, а молодший Людмилі – всього 6 тижнів.

А. Річинський покарання відбував в Уктлазі. В 1949 році А. Річинського звільнили. Але влада не дала повернутися на батьківщину. Дозволили поселитися в Казахстані у м. Казалінськ. В концентраційному таборі і на спецпоселенні Арсен Річинський займався лікарською практикою, писав наукові статті з акушерства. 13 квітня 1956 року А. Річинський помер у результаті крововиливу. Поховали його на цвинтарі станції Джусали Кзил-Ординської області. 14 жовтня

2006 року на Покрову Пречистої Богородиці труну з прахом Арсена Річинського зустрів найстаріший храм (1600 року) Різдва Христового УАПЦ м. Тернополя. Поховали його прах на цвинтарі с. Підгородне біля м. Тернополя. 26 серпня 2009 року Богословська комісія з канонізації святих Української Автокефальної Православної Церкви причислила Арсена Річинського до лику святих сповідників Українського православ'я.

24 травня 1999 року Постановою № 683 Кабінет Міністрів України присвоїв Кременецькому медичному училищу (тепер медичний фаховий коледж) ім'я Арсена Річинського.

Список використаних джерел

1. Альошина О. З'їзд української православної громадськості та культурно-освітніх організацій на Волині. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Історичне релігієзнавство. Вип. 7. Острог, 2012. 296 с.
2. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Т. 4, ч. 2. Нью-Йорк, 1966; Київ : Либідь, 1998. 400 с.
3. Нова дорога. 1918. № 1–2. 10 березня. 24 с.
4. Пундій П. Українські лікарі : бібліогр. довід. кн. 1. Естафета поколінь національного відродження / голов. ред. Я. Ганіткевич. Львів; Чикаго, 1994. 327 с.
5. Річинський А. Курс гігієни (науки про здоров'я). Пристосований до програми VII–VIII класів гімназій ухваленої Мін. Нар. Освіти 18 вересня 1906р. / А. Річинський. Ізяслав на Волині, додаток до «Нової дороги» – Вісника Ізяславської Повітової Народньої Ради. 1919. 379 с.
6. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. Володимир-Волинський, 1933. 280с.
7. Річинський А. До щастя, слави і свободи! (про пластове виховання). Матеріали ІХ Річинських читань з міжнародною участю «Арсен Річинський в житті Заславщини і в контексті української науки». Київ–Кременець–Ізяслав, 2017. 140 с.

МЕДИЦИНА ВОЛИНІ В ЛАБІРИНТАХ ІСТОРІЇ

Мойсеєнко В. О., Тарченко І. П., Тарченко Н. В.

м. Київ, Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

В статті розповідається про стан медицини в Україні, починаючи з далеких часів, коли наші волинські землі були у володінні Польщі, про спалахи інфекцій, шпиталі й аптеки, а також про відомих на той час волинських лікарів та аптекарів. Описується медичне обслуговування населення Волині після поділу Польщі, коли Правобережна Україна, частиною якої була Волинь, увійшла до складу Російської імперії, Східної Волині, що стала територією УРСР, а також Західної Волині, підпорядкованої Польщі. Згадуються світила медицини, які працювали у Волинській губернії і зробили великий внесок в розвиток медицини в Україні.

Річ Посполита

Свою розповідь ми почнемо з далекого XVI сторіччя, коли волинські землі належали шляхетській Польщі. В ті далекі часи Луцьк, велике волинське місто, втім, як і багато інших у Європі, страждав від тотальної антисанітарії. Тут лютували епідемії, що сприймалися населенням здебільшого, як «божа кара за гріхи». Люди широко каялися, але продовжували виливати на вулиці зі своїх домівоч нечистоти.

Звичайно, були окремі світлі голови, які правильно розуміли стан справ, причини та наслідки. Один із них – Раймундус Каркассон, особистий лікар князя Василя-Костянтина Острозького та його сім'ї, доктор філософії й медицини Краківського університету. Він служив князю до глибокої старості, отримавши за роботу два села – Тростянець на Дубенщині та Добрин на Острожчині.

А свої інструменти та книги заповів зятю, Петру Ум'ястовському, також доктору філософії та медицини, які вивчав у Краковському та Болонському університетах. Лікував людей у Франції, Польщі, потім приїхав на Волинь, працював у Львові при дворі князів Чарторийських, та, врешті решт, Луцьку. Найчастіше у своїй практиці йому доводилося стикатися з бубонною чумою. І він видав наукову працю, яка називалася «*Наука о morowym powietrzu*» («Наука про чуму»), та вийшла в Кракові в 1591 році (фото 1). Першу частину роботи створив у Луцьку. Ця книга, де йшлося про походження хвороби, її попередження та лікування, мала дуже велике значення, книгу